

Előszó

Az erdélyi zsidóság két világháború közötti történetére vonatkozó önálló levéltári forrásgyűjtemény Románia területén kizárólag a *Romániai Zsidó Hitközségek Szövetségének* bukaresti levéltárában, és néhány hitközségnél található. Mivel a holokauszt alatt az észak-erdélyi zsidó hitközségek levéltárai megsemmisültek (vagy részben ismeretlen helyre kerültek), lényegében csak a Dél-Erdélyben megmaradt két világháború közötti forrásokra támaszkodhattunk. A zsidó intézmények, érdekképviselői szervezetek (*Zsidó Nemzeti Szövetség, Zsidó Párt* erdélyi szervezete stb.) iratanyaga mindeddig nem került elő, habár ez a kutatás szempontjából igen fontos forrásbázis lett volna. A két világháború közötti zsidó társadalomszervező intézményekre vonatkozólag ezért csak az aradi hitközségi és állami levéltárban, valamint a bukaresti Zsidó Levéltárban szétszórtnan fellelhető anyagra alapozhattam.

Különböző összefoglalókból tudjuk, hogy erdélyi zsidó vonatkozású források sora található izraeli levéltárakban.¹ Ezek többsége a cionista ifjúsági szervezetekre vonatkozik (levelezések a nemzetközi szervezetekkel stb.). Feldolgozásuk további lépéseket jelentene az erdélyi zsidó nemzeti mozgalom történetének vizsgálatában.

A válogatásban kisebb számban szerepelnek az erdélyi zsidó ortodoxiára vonatkozó írások. Ez az aránytalanság elsősorban a forráshiány számlájára írható: a nagy erdélyi ortodox hitközségek levéltárai a világháború alatt eltűntek, elpusztultak.

A hiányos levéltári anyagot a korszak zsidó sajtója segítségével és a zsidó érdekképviselői szervezetek által kiadott jelentésekkel egészítettem ki.

Arra vállalkoztam, hogy a forrásgyűjtést nem eseménytörténeti szempontok, hanem fejlődéstörténeti kritériumok alapján végzem, ezzel is az eszmetörténeti megközelítést helyezve előtérbe. Meglátásom szerint, a választott munkamódszer egy-egy problémakör (intézményesülés, identitásproblémák, társadalom- és nemzetépítő törekvések, belső viták stb.) mélyebb elemzésére nyújt lehetőséget.

Kutatásaim eredményeként a témát vázlatosan körülíró előtanulmányt készítettem és a kutatás kritériumai szerint nyolcvanhárom szöveget választottam ki publikálásra. A szövegek kiválogatásánál elsődleges szempontnak tekintettem a szerzők zsidó származását (ez alól csak egy, a kötet szempontjából fontos dokumentum képez kivételt).² Tulajdonképpen négy típusú forrásanyag került be

1 Zvi Hartman: Zionism in Transylvania between the World Wars: From Ideology to Practice. *Studia Judaica* 1996. 200–210., Uő: Sources in Israel on inter-war Transylvanian Jewish history: the case of the Zionist movement. *Studia Judaica* 1998. 151–157.

2 I. Micu Siguranța-ügynök jelentése az erdélyi zsidóság szervezkedéséről és a román államhoz fűződő viszonyáról. AFCER, II. fond, 183. dosszié, 21–25. (9. sz. irat)

az összeállításba: levéltári források, sajtó, szervezeti jelentések és zsidó identitás-problémákkal foglalkozó elméleti írások. A dokumentumokat részletes kronológia és egy-egy fontosabb erdélyi zsidó közéleti személyiséget bemutató életrajzi összeállítás követi.

A források kiválogatása során elsősorban a két világháború közötti erdélyi zsidó társadalomszervezés, a romániai integráció, a magyarsághoz való viszonyulás és a felsorolt problémakörökben zajló viták bemutatása volt fontos számomra. A zsidóságról alkotott kép, a magyar–zsidó kapcsolatok, a magyar identitású zsidóság nem témája a kutatásnak. A magyar identitású, magyar asszimiláns zsidó közéleti személyiségektől közölt szövegek elsősorban a zsidó–zsidó párbeszédhez tartozó textusok. A szövegek eredeti formájukban, esetenként a nem releváns részek kihagyásával, a mai helyesírás szabályai szerint, de az eredeti mondatszerkezeteket meghagyva kerültek publikálásra. A héber kifejezések, intézményi és személynevek eredeti formájukban szerepelnek. A román nyelvű iratokat saját fordításban közlöm.

Munkám megírásánál nyújtott segítségükért Bárdi Nándornak, Kovács Évának, Komoróczy Géza, Gyémánt László és Jicchak Perri professzoroknak, valamint Balázs Eszternek, Bányai Viktóriának, Egry Gábornak, Horváth Szabolcs Ferencnek és Tibori Szabó Zoltánnak szeretnék köszönetet mondani. Köszönettel tartozom ugyanakkor a kutatást ösztöndíjjal támogató budapesti Politikatörténeti Alapítványnak.